

R. FACSÁDY ANNAMÁRIA

„*Forma bonum fragile est...*” Szépítkezés a római korban

REDŐ FERENC

R. Facsády Annamária könyve a római szépségápolásról az Archaeolingua Kiadó gondozásában jelent meg, magyar nyelven.

Ez az egyszerű híradás több fontos dolgot is elárul a munka érdeméről. A szerző nagy tapasztalatú kutató, kiterjedt gyakorlati régészeti munkássággal büszkélkedhet különösen a római kori temetőfeltárások területén, elméleti munkásságában fontos helyet foglalnak el a római ékszerek, ikonográfiai kutatások, numizmatika. A könnyednek tűnő témát tehát komoly előtanulmányokkal alapozta meg, pedig a szűkebb tárgykörben kevés elődje volt. A témában tájékoztatlanabb, de művelt érdeklődő meglepődve tapasztalhatja, hogy ez a terület milyen érdekes kutatási eredményekkel rendelkezik, és milyen sok szempontból bővíti természettudományos, művészettörténeti, de még szociológiai vonatkozásban is ismereteinket az antik társadalmakról, a Római Birodalomról. Az Archaeolingua Kiadó, amely legnagyobb részben idegen nyelven publikál monográfiákat vagy tanulmányköteteket, csak a nagyobb hazai népszerűsége számot tartó munkákat adja ki magyarul. Most az utóbbi formát választotta, mert abban bízunk, hogy a megjelent munka a magas tudományos színvonalat és az olvasmányos stílust egyszerre képviselve szólíthatja meg a hazai közönséget.

A bevezető jól követhető szerkezeti vázlatot nyújt a kötet tartalmában való eligazodáshoz. Először az írott forrásokkal foglalkozik a szerző. A történetírók, a szépirodalom és a feliratos források más-más típusú, de egymást jól kiegészítő elemei a gondosan gyűjtött anyagnak. Ezután az ábrázolások következnek, melyek közül a nagyszobrászat és sírkőplasztika, valamint a mozaikművészet szélesebb körben ismert. Nagyon szép és értékes a festészet műfajából a fayumi portrék csoportja, és különös hangsúly esik az éremképekre is. Végül a régészeti leletanyag sorakozik fel a mondandó kiegészítésére, amelyben az utóbbi idők nagy temetőásatásai Európa szerte fontos új eredményekkel szolgáltak.

Ezt a szerkezetet követik többé-kevésbé fegyelmezetten a kötet témáját kibontó fejezetek, melyek alapvetően két tartalmi egységben tárgyalják a római szépítkezést. Az elsőben a női test ápolásának módjait tekinti át a szerző, tehát fürdőkultúra, test-, arc-, száj-, hajápolás, és mindennek eszközei. A másodikban felöltözteti és felékszerezi a nőt, tehát a ruhatár és a kiegészítők, ékszerek, kellékek következnek. A munka végén, mintegy levezetésképpen foglalkozik egy elhanyagolható jelentőségű, *coda* jellegű, kis fejezetben a férfiakal is.

Nagyon érdekes és szórakoztató részei a könyvnek azok az irodalmi idézetek, amelyek a szépítkezés társadalmi megítéléséről beszélnek. A szerzőnek kedves humora van, és hivatkozás nélkül, szeretetre méltóan viseli a női mivoltát, ami átsüt a forráshelyek válogatásán és egyszer ironikus, máskor önironikus kommentárjain. Emellett az egész munkát átszövik a római természettudományos szerzők receptjei, amelyek a szerényebb vagy igényesebb, helyenként mértéken fölüli pazarló kozmetikai boszorkánykonyhák működé-

R. Facsády Annamária
„*Forma bonum fragile est...*”
Szépítkezés a római korban

R. Facsády Annamária
„*Forma bonum fragile est...*”
Szépítkezés a római korban
Archaeolingua, Budapest 2013.
142 oldal, 70 kép

sének sorvezetőiként szolgáltak. Bizonyos vagyok benne, hogy a könyvet kedvelni fogja az antikvitás iránt érdeklődő, de a mai világban élő hölgyközönség, és titkon ki is fogják próbálni egyik-másik elérhetőnek, megvalósíthatónak tűnő receptet.

A téma fontos elágazása a divat kérdése, amely már a társadalom egészének vagy egyes csoportjainak szociológiai vizsgálatához vezet. Ez a soknemzetiségű, de erősen központosított szervezetű Római Birodalom kutatásában igen érdekes terület. A szerző figyelemmel kíséri, folyamatosan követi az ábrázolásokon a viseleti különbségeket, melyeknek oka olykor az eltérő társadalmi osztályban, más esetben az életkorban, a munkamegosztásban észlelhető. Nagyon fontosak azok a divatbeli, viseletbeli különbségek, amelyek a birodalom központja és peremterületei – esetünkben Pannonia – lakói között figyelhetők meg. Ezek bemutatásának két alfejezetet is szentel a szerző. Ilyen különbségek nyilván felfedezhetők a pannoniai viseletet a többi provinciával összevetve is, de azok szokásai nem terjedhettek olyan erővel, mint a központi területek divatjai, amelyeket a nagyszobrászati alkotások, az éremképek hivatalból is propagáltak. A hagyományörzés és divat folyamatos egymásra hatása, olykor küzdelme, ellentéte, máskor egymást is megtermékenyítő ereje, és ami még ennél is fontosabb, a nők önálló szerepe, jelentősége ezen a területen jól érzékelhető az illusztrációs anyagban. Néprajzi párhuzamok és a folkloristák egyöntetű tapasztalatai bizonyítják a nők szokásokat megtartó, hagyományörző karakterét, szemben a férfiaknak az éppen aktuális viszonyokra vonatkozó megfelelési törekvésével.

A divat változásai a frizurákon is érzékelhetők. E tekintetben nincs is akkora különbség a hölgyek és férfiak között, mint a szépségipar egyéb területein. Azon kívül, hogy a haj- és szakálldivat korhatározó a gyakorlati régészet számára, és ezért fontos a történeti értékelés szempontjából, ezek a divatok az éppen uralkodó császár ideológiai karakteréről is sokat elárulnak. A szerző szépen elemzi a filozofikus vagy éppen katonás jellegzetességeket a császárok megjelenésén és a hosszabb ideig uralkodó császároknak az életkorral változó ábrázolásain. Különösen érdekes e tekintetben az augustusi klasszicizmus és az azt követő realista irányzat átmenete, vagy az a változás, amely a dominátus állomformájának bevezetésével és az ezzel összefüggő ideológiai irányzatnak megfelelően akár ugyanazon uralkodó megjelenésében is érzékelhető. (Diocletianus pl. korai éremtípusain imperátornak – hadvezérnek – ábrázoltatja magát, a későbbiekben pedig élő istenként jelenik meg. Hasonló, de még hangsúlyosabb változások észlelhetők I. (Nagy) Constantinus ábrázolásaiban is.)

Mindezek a változások és jellegzetességek követhetetlenek volnának, ha csak a szövegre hagyatkozhatnánk, de a gazdagon illusztrált munka képanyaga (70 színes fotó) szépen egészíti ki a mondanivalót. A bibliográfia mellett az antik szerzők eredeti nyelvű kiadásai és magyarul hozzáférhető fordításai bővítik az apparátust, tovább növelve ezáltal a kiadvány értékét.